

8 Πανελλήνιο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση & Πολιτισμός
στον 21ο αιώνα

13-14 Μαΐου
2023

Κοινωνικά θέματα στην Εικαστική Εκπαίδευση:
μεταφορική σκέψη και κοινωνική συμμετοχή

Δρ Αναστασία Φακίδου, anfakidou@gmail.com

Σκοπός έρευνας

Διερεύνηση της απόκρισης μαθητών/τριών δημοτικής εκπαίδευσης στη διδασκαλία κοινωνικών θεμάτων (προστατευτικές μάσκες πανδημίας κορωνοϊού) στο μάθημα των Εικαστικών.

Θεωρητικό πλαίσιο: μεταφορά (metaphor) - μεταφορική σκέψη

- Η μεταφορά εγκαθιστά σχέσεις μεταξύ φαινομενικά άσχετων στοιχείων, δηλαδή συνιστά οντολογική χαρτογράφηση διαμέσου εννοιολογικών περιοχών (Lakoff & Johnson, 2003).
- Στις εικαστικές τέχνες η μεταφορά αποτελεί τη «βασική πηγή νοήματος» (Efland, 2002:143). **Οπτική μεταφορά αποτελεί κάθε καλλιτεχνική επιλογή (υλικά, χρώμα, μορφές, στιλ) για την αναπαράσταση μιας ιδέας (Parsons, 2007).**
- Συνιστά τη γέφυρα μεταξύ τέχνης και ζωής και αξιοποιείται στην προσέγγιση των καταστασιακών πλαισίων (situated context) της τέχνης (Stankiewicz, 1996). Στην εννοιολογική τέχνη (concept art) και στη συγκεκριμενική τέχνη (contextual art) **οι οπτικές μεταφορές συνιστούν το μέσο επικοινωνίας ιδεών και συναισθημάτων, και τον τρόπο σύνδεσης των ιδεών με υλικά και τεχνικές της καλλιτεχνικής δημιουργίας.**

Θεωρητικό πλαίσιο: Αρχές της Παιδαγωγικής του Οπτικού Πολιτισμού (Visual Culture Pedagogy)

- **Ενεργός ρόλος μαθητών/τριών:** Τα ενδιαφέροντα και **οι άμεσες εμπειρίες τους** γίνονται πηγές άντλησης περιεχομένων μάθησης, προωθείται η ενεργός συμμετοχή στη μελέτη των πολιτισμικών έργων και η δημιουργία εικαστικών έργων δια των οποίων **επικοινωνούν τις προσωπικές τους ιδέες εντός και εκτός σχολείου** (Gaudelius & Speirs, 2002).
- **Εναρκτήριο σημείο της διδασκαλίας αποτελούν οι ιδέες** (Duncum, 2006· Freedman, 2003· Marshall, 2005· Staikidis & Higgins, 2006· Sullivan, 2002) και η **διερεύνηση κοινωνικών ζητημάτων** (Darts, 2004· Gude, 2007· Jeffers, 2002· Tavin, 1999· Weisman & Hanes, 2002· Wyrick, 2002).
- **Διερεύνηση κοινωνικών ζητημάτων** που έχουν ενδιαφέρον και αξία για μαθητές/τριες και **συμμετοχή σε κοινωνική δράση**, ώστε να καλλιεργηθούν ως υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες.
- **Κριτική εξέταση-ανάλυση οπτικών έργων:** αποδόμηση της ιδεολογικής πλευράς των έργων, (Mitchell, 2002, 2005), εξέταση των πλαισίων παραγωγής και θέασης του έργου (Luke, 2000).
- Η κριτική εξέταση του οπτικού πολιτισμού μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης με διαφοροποιήσεις π.χ. αναλόγως του βαθμού αυτενέργειας και κοινωνικής δράσης που αναλαμβάνουν οι μαθητές/τριες (Duncum, 2006· Duncum 2009· Freedman, 2003· Gude, 2004· Tavin & Hausman, 2004).

Ανασκόπηση βιβλιογραφίας κοινωνικά θέματα βάσει της Παιδαγωγικής του Οπτικού Πολιτισμού

- καταναλωτισμός (Cummings, 2006· Plummer-Rohloff, 2006)
- ρατσισμός (Parks, 2004)
- μετανάστευση (Jeffers, 2002)
- άτομα με ειδικές ανάγκες (Seidler, 2011)
- εικόνα του σώματος και διατροφικές διαταραχές (Darts, 2006)
- οικολογικά ζητήματα (Keifer-Boyd, 2002· Krug, 2002· Wyrick, 2002)
- εκλογές (Tavin & Toczydlowska, 2006)
- κοινωνική δικαιοσύνη μέσω των πολιτικών καρτούν (Rolling, 2008)
- τηλεοπτικές σειρές-reality shows (Herrmann, 2006)
- σαπουνόπερες (Perkins, 2006· Christopoulou, 2008)
- ταινίες του Disney (Tavin & Anderson, 2003)
- περιοδικά (zines) (Klien, 2010)
- διαφημίσεις (Chung, 2005, 2006· Park, 2006· Savage, 2006· Wightman, 2006)
- ζητήματα ταυτότητας και στερεοτύπων: φύλο (Kharod, 2006· Polaniecki, 2006), φυλή (Duncum, 2010a· Keifer-Boyd, Amburgy, & Knight, 2007· Martinez, 2012), παιδική ηλικία (Cummings, 2006· Duncum, 2004a· Trafi, 2006, 2008, Φακίδου, 2018).
- πανδημία Covid19 (σχεδιασμός εκπαιδευτικού σεναρίου) (Φακίδου, 2022)

Ερευνητικό κενό

- Εφαρμογή-Υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για μαθητές/τριες δημοτικής εκπαίδευσης βάσει των αρχών της Π.Ο.Π. που εστιάζουν σε κοινωνικό ζήτημα (προστασία της υγείας σε συνθήκες πανδημίας).
- Εμπειριστατωμένη έρευνα για την απόκριση των μαθητών/τριών σε πρόγραμμα βάσει των αρχών της Π.Ο.Π. σε κοινωνικό ζήτημα (προστασία της υγείας σε συνθήκες πανδημίας) ως προς την επικοινωνία ιδεών και τη συμμετοχή σε κοινωνική δράση.

Στόχοι έρευνας

- (α) Διερεύνηση της **μεταφορικής σκέψης** των μαθητών/τριών (δημιουργία οπτικών μεταφορών) για την **επικοινωνία ιδεών** στο θέμα της μάσκας προστασίας κατά του κορωνοϊού.
- (β) Διερεύνηση της **συμμετοχής** των μαθητών/τριών στο **κοινωνικό γίγνεσθαι** της τοπικής κοινότητας μέσω της δημόσιας έκθεσης του εικαστικού τους έργου με θέμα τη μάσκα προστασίας κατά του κορωνοϊού.

Ερευνητικά ερωτήματα

1. **Ποιες ιδέες** επικοινωνούν οι μαθητές/τριες μέσω της επιλογής των υλικών ως οπτικών μεταφορών για τη δημιουργία του εικαστικού τους έργου με θέμα τη μάσκα προστασίας κατά του κορωνοϊού;
2. **Ποιους χώρους** επιλέγουν οι μαθητές/τριες για τη συμμετοχή τους σε κοινωνική δράση μέσω της έκθεσης σε δημόσιους χώρους του έργου τους με θέμα τη μάσκα προστασίας κατά του κορωνοϊού;
3. **Πώς βιώνουν** τη συμμετοχή τους οι μαθητές/τριες σε κοινωνική δράση μέσω της έκθεσης σε δημόσιους χώρους του έργου τους με θέμα τη μάσκα προστασίας κατά του κορωνοϊού;

Μεθοδολογία έρευνας

- Δείγμα: Τμήμα 19 μαθητών/τριών Στ' τάξης δημοτικού σχολείου αστικής περιοχής (μελέτη περίπτωσης).
- Εφαρμογή εκπαιδευτικού προγράμματος:
Οι μαθητές/τριες παρακολούθησαν τρίμηνο πρόγραμμα στην αίθουσα του σχολείου τους (εκ του σύνεγγυς και δια ζώσης διδασκαλία) κατά την β' περίοδο της πανδημίας του κορωνοϊού το σχολικό έτος 2020-2021.

Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε την ώρα των Εικαστικών από την εκπαιδευτικό του τμήματος-ερευνήτρια.

Το πρόγραμμα ακολούθησε σχετικό εκπαιδευτικό σενάριο της Φακίδου (2022). Συγκεκριμένα, οι μαθητές/τριες:

- Μελέτησαν-ανέλυσαν έργα από ευρύ φάσμα του οπτικού πολιτισμού
(α) με θέμα τις προσωπογραφίες (ζωγραφική),
(β) γκράφιτι, assemblage και αντικείμενα με θέμα τη μάσκα προστασίας κατά του κορωνοϊού,
- Σχεδίασαν προσωπογραφίες στο χαρτί,
- Κατασκεύασαν μάσκες προστασίας με υλικά της επιλογής τους,
- Συνέθεσαν το τελικό τους έργο (προσωπογραφία ατόμου με μάσκα προστασίας, μεικτή τεχνική)
- Συμμετείχαν σε κοινωνική δράση περιορισμένου επιπέδου αλληλεπίδρασης (λόγω των μέτρων κατά της πανδημίας): εξέθεσαν το τελικό τους έργο σε δημόσιο χώρο της επιλογής τους, το φωτογράφισαν και έφεραν στην τάξη το έργο και τη φωτογραφία του από τον χώρο έκθεσης (αυτόνομη, ατομική δραστηριότητα) για να μοιραστούν στην ολομέλεια την εμπειρία.

Μεθοδολογία έρευνας

- Δεδομένα από ποικίλες πηγές (μεθοδολογική τριγωνοποίηση):
 - Εικαστικά έργα και το ημερολόγιο στοχασμού των μαθητών/τριών (περί των υλικών που χρησιμοποίησαν στο έργο και περί του υπαίθριου-δημόσιου χώρου που το εξέθεσαν),
 - Φωτογραφίες που έλαβαν οι μαθητές/τριες μόνοι/ες τους στον χώρο έκθεσης των έργων τους,
 - Απαντήσεις εκ της ατομικής συνέντευξης (δικαιολόγηση των υλικών που χρησιμοποίησαν στο έργο, δικαιολόγηση της επιλογής του χώρου που το εξέθεσαν και δηλώσεις περί των συναισθημάτων τους κατά τη διαδικασία έκθεσης και φωτογράφισης).
- Μεθοδολογία ανάλυσης δεδομένων: Ανάλυση περιεχομένου

Αποτελέσματα

1. Είδη υλικών της μάσκας

- Ιατροφαρμακευτικό υλικό: ιατρική γάζα, ιατρική μάσκα, φάρμακα, βαμβάκι (λευκό ή βαμμένο)
- Χαρτόνι (ως βάση στήριξης, χρωματισμένο ή/και με σχέδια ή με λεκτικό κείμενο, κομμένο λουρίδες για τη δημιουργία 3-Δ λουλουδιών, χαρτοταινία ως στοιχείο νοήματος)
- Πλαστικά (τμήμα διαφανούς σακούλας, πώματα μπουκαλιών, τμήμα μπουκαλιού, τμήμα κολυμβητικού καλύμματος κεφαλής, χάντρες, κουμπιά, αστεράκια)
- Αποκόμματα εικόνων εκ περιοδικών
- Υφάσματα (μαύρο βαμβακερό, λευκή δαντέλα)
- Ζυμαρικά (σπαγγέτι, πέννες)
- Κοχύλια

Αποτελέσματα

1. Προθετικότητα στην επιλογή του είδους υλικών της μάσκας ως μέσο οπτικής μεταφοράς ιδεών

Ιδέες-μηνύματα που επικοινωνήσαν μέσω των επιλογών της μάσκας του έργου τους:

- Ανάγκη προστασίας της υγείας, [(α) λόγω της αναποτελεσματικότητας των φαρμάκων κατά του κορωνοϊού έναντι της πρόληψης που προσφέρει η μάσκα, (β) λόγω της προσδοκίας για επάνοδο σε φυσικές-φυσιολογικές συνθήκες ζωής] (3 μαθητές/τριες)
- Εστίαση στο μέλλον (καλύτερο, χωρίς μάσκες) (2 μαθητές/τριες)
- Ανάγκη ορατότητας προσώπου έναντι του «απρόσωπου» της μάσκας προστασίας (2 μαθήτριες)
- Ο περιορισμός της κυκλοφορίας ως στέρηση της ελευθερίας για τη βίωση της επαφής μας με τη φύση (2 μαθήτριες)
- Εστίαση στο θυμικό (δημιουργία θετικών συναισθημάτων, ενίσχυση αυτοεκτίμησης) (1 μαθητής)
- Αξία της χειροτεχνίας έναντι της ενασχόλησης με ψηφιακά έργα (1 μαθήτρια)
- Αξία της γνώσης και στις πιο δύσκολες περιόδους της ζωής (1 μαθήτρια)
- Αξία και η ανάγκη των ανθρώπων για άθληση (1 μαθήτρια)
- Θετική επίδραση της μουσικής (μουσικοθεραπεία) σε νοσούντες (1 μαθήτρια)
- Οικολογικό μήνυμα (προστασία περιβάλλοντος) (5 μαθητές/τριες)

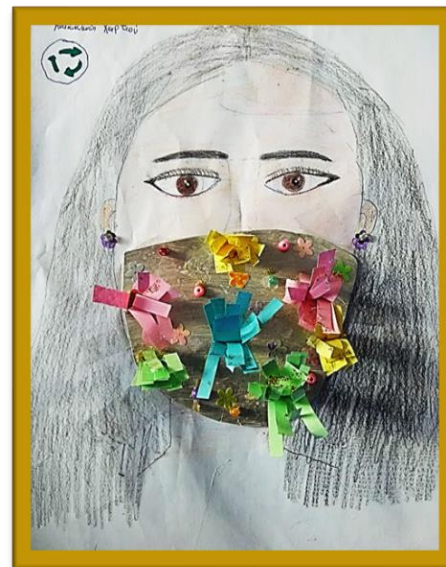
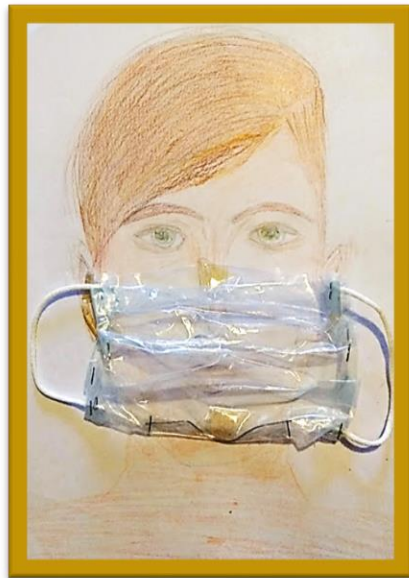
(Α) Απόλυτη συσχέτιση με γεγονότα και συναισθήματα του συγκεκριμένου καταστασιακού πλαισίου αναφοράς (situated context) της πανδημίας:

Η συντριπτική πλειονότητα μαθητών/τριών (84,21%) επικοινωνήσαν ιδέες σχετικές με την πανδημία. Παρουσιάστηκε ποικιλία ιδεών (κάθε μαθητής/τρια εστίασε σε διαφορετική διάσταση αναλόγως των ενδιαφερόντων ή/των βιωμάτων τους εκ των μέτρων προστασίας κατά της πανδημίας).

(Β) Μη συσχέτιση με γεγονότα και συναισθήματα του συγκεκριμένου καταστασιακού πλαισίου αναφοράς της πανδημίας: Τρεις μαθητές/τριες (15,78%) επικοινωνήσαν γενικευμένες ιδέες περί προστασίας του περιβάλλοντος εκτός του πλαισίου της πανδημίας.

Αποτελέσματα

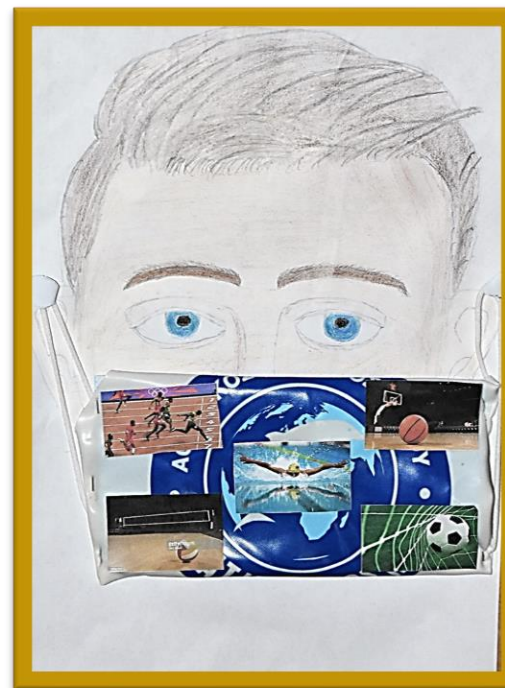
1. Προθετικότητα στην επιλογή του είδους υλικών της μάσκας ως μέσο οπτικής μεταφοράς μιας ιδέας (ενδεικτικά παραδείγματα)

Λωρίδες χρωματιστών χαρτονιών σε σχήματα 3-Δ λουλουδιών → οικολογικό μήνυμα: «Σ' αυτές τις δύσκολες εποχές πρέπει να προστατεύουμε το περιβάλλον. Βάσει ερευνών την περίοδο του Covid19 φάνηκε ότι το περιβάλλον αναπτύχθηκε διότι δεν κάναμε δραστηριότητες σ' αυτό». (κορίτσι Μ.)

Πλαστική σακούλα → ορατότητα του προσώπου και των συναισθημάτων του έναντι του «απρόσωπου» της μάσκας: «Το έργο φωνάζει: Είμαι εδώ, φοράω μάσκα, αλλά εξακολουθώ να είμαι εδώ. Έτσι δείχνει τα συναισθήματά του». (κορίτσι Ο.)

Εικόνες αθλημάτων επί αποκόμματος κολυμβητικού σκούφου → η αξία και η ανάγκη των ανθρώπων για άθληση: «Να δείξω την ανάγκη των ανθρώπων να αθληθούν ξανά, να επιστρέψουν στα ομαδικά αθλήματα, να εξασκηθούν και να εκτονωθούν. Διότι όπως έλεγαν και οι αρχαίοι Έλληνες «Νους υγιής εν σώματι υγιή». (κορίτσι Ε.)

Ιατρική γάζα, πολύχρωμα αστεράκια → εστίαση στο θυμικό (δημιουργία θετικών συναισθημάτων και ενίσχυση αυτοεκτίμησης): «Χρειαζόμαστε κάτι χαρούμενο χρωματιστό όπως τα αστεράκια για να μας φτιάξει τη διάθεση και να μας κάνει να αισθανθούμε ξεχωριστοί σαν αστέρες». (αγόρι Φ.)

Αποτελέσματα

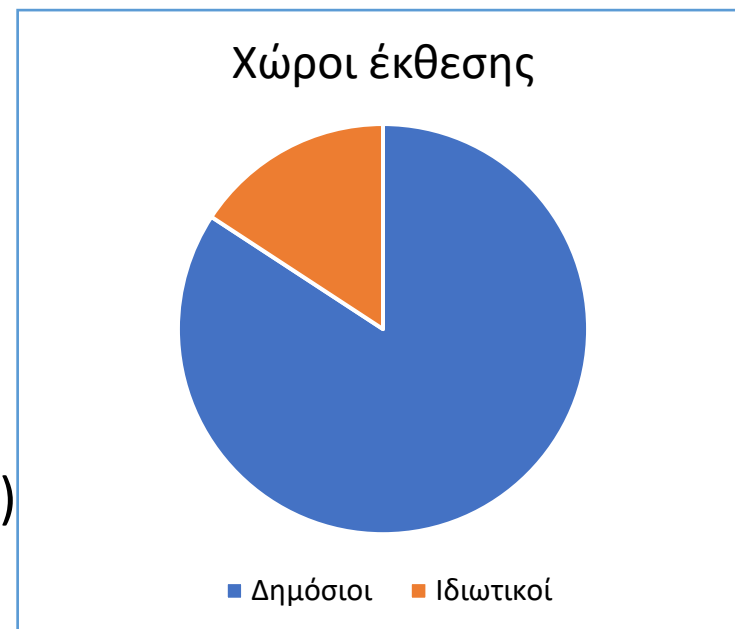
2. Χώροι έκθεσης των έργων τους

➤ Δημόσιοι χώροι:

- Είσοδος Κεντρικής Βιβλιοθήκης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (επί θύρας) (1 μαθήτρια)
- Είσοδος (Θόλος) Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (επί τοίχου) (1 μαθητής)
- Νοσοκομείο Βόλου (πίνακας ανακοινώσεων έξω από τα Επείγοντα) (1 μαθητής)
- Κολυμβητήριο Βόλου (επί κιγκλιδωμάτων) (1 μαθήτρια)
- Γήπεδο στον δρόμο προς τον λόφο της Γορίτσας (επί στύλου της ΔΕΗ) (1 μαθητής)
- Δρόμος γειτονιάς (επί στύλου της ΔΕΗ) (1 μαθήτρια)
- Πάρκο γειτονιάς (επί εδάφους-χαλικιών, επί κορμού δέντρου) (4 μαθητές/τριες)
- Ακρογιαλιά (επί βράχου) (1 μαθητής)
- Αυλή σχολείου (επί τοιχίου αυλής, επί κορμού δέντρου) (2 μαθητές)
- Είσοδος πολυκατοικίας (ανάμεσα στα φυτά) (3 μαθητές/τριες)

➤ Ιδιωτικοί χώροι (οικιακός χώρος):

- Εσωτερικό οικίας (επί κλουβιού με παπαγάλο) (1 μαθήτρια)
- Νοσοκομείο Βόλου (φωτογράφιση από τη βεράντα οικίας) (1 μαθήτρια)
- Ποτάμι Αναύρου (φωτογράφιση από τη βεράντα οικίας) (1 μαθήτρια)

Αποτελέσματα

2. Προθετικότητα στην επιλογή του δημόσιου χώρου έκθεσης & φωτογράφισης του έργου τους

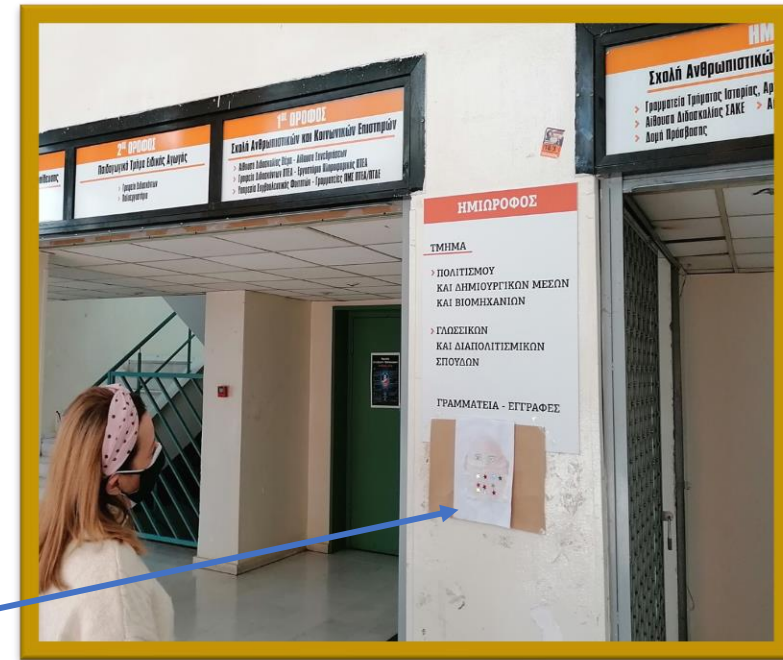
Συσχέτιση του επιλεγμένου χώρου με την ιδέα-μήνυμα που επικοινωνούσε το έργο π.χ.

- (α) Νοσοκομείο (πίνακας ανακοινώσεων): *«Εξέθεσα το έργο μου έξω από τα Επείγοντα, διότι από εκεί διέρχονται πολλοί ασθενείς ψάχνοντας θεραπεία για διάφορες ασθένειες, συνήθως για τον κορωνοϊό».* (αγόρι Σ.)
- (β) Είσοδος Κεντρικής Βιβλιοθήκης Πανεπιστημίου: *«Διάλεξα τη Βιβλιοθήκη διότι τα βιβλία που έχει, έχουν άπειρες γνώσεις και ο χώρος σχετίζεται με το μήνυμα του έργου μου».* (κορίτσι Σ.)
- (γ) Κιγκκλίδωμα κολυμβητηρίου: *«Να δείξω την ανάγκη των ανθρώπων να αθληθούν ξανά, να επιστρέψουν στα ομαδικά αθλήματα, να εξασκηθούν και να εκτονωθούν».* (κορίτσι Ε.)
- (δ) Αυλή σχολείου (επί της τοιχογραφίας στο τοιχίο): *«Το έβαλα δίπλα στον γλάρο της Helmera για να δείξω ότι δεν πρέπει να πετάμε τα σκουπίδια στη θάλασσα».* (αγόρι Α.)

Αποτελέσματα

2. Συμμετοχή σε κοινωνική δράση

- **Συμμετοχή σε κοινωνική δράση** (έκθεση του έργου σε δημόσιο χώρο): (84,21%) π.χ. Κεντρική είσοδος Πανεπιστημίου Θεσσαλίας: «Είναι δημόσιο κτήριο και κανονικά συγκεντρώνονται φοιτητές για τις σπουδές τους. Αλλά τώρα είναι έρημο διότι όλοι παρακολουθούν μαθήματα διαδικτυακά Ας είναι η μάσκα (που θα δουν στον τοίχο) λίγο πιο χαρούμενη». (αγόρι Φ.)
- **Μη συμμετοχή σε κοινωνική δράση** (έκθεση του έργου σε οικιακό χώρο): Τρεις μαθήτριες (15,78%).
 - (α) Οικία (επί κλουβιού με παπαγάλο): «Θέλω να δείξω ότι είμαστε φυλακισμένοι με τη μάσκα και την καραντίνα σαν ένα πουλί στο κλουβί. Αν εξέλθετα το έργο έξω από το σπίτι θα παράβαινα το μήνυμα που ήθελα να περάσω ότι είμαστε κλεισμένοι στο σπίτι». (κορίτσι Ρ.)
 - (β) Νοσοκομείο: «Φωτογράφισα το έργο μου από το μπαλκόνι του σπιτιού μου με φόντο το νοσοκομείο, γιατί αν δεν φοράμε τη μάσκα, θα καταλήξουμε εκεί». (κορίτσι Χ.)

Αποτελέσματα

3. Συναισθηματική απόκριση από τη συμμετοχή σε κοινωνική δράση

➤ Θετικά συναισθήματα (73,69%)

- «Αισθάνθηκα μοναδική, σαν κανείς άλλος να μην το κάνει αυτό. Περνούσαν και μας κοιτούσαν». (κορίτσι Α.)
- «Μου άρεσε πολύ η διαδικασία. Σκεφτόμουν ότι θα το δει ο κόσμος, μπορεί και να το καμαρώσει». (αγόρι Φ.)
- «Αισθάνθηκα χαρά που είχα την ευκαιρία να το εκθέσω σε δημόσιο χώρο. Δεν ντράπηκα καθόλου για το έργο μου γιατί είναι κάτι που αν το θεωρώ εγώ καλό, δεν μ' ενδιαφέρει η γνώμη των άλλων». (κορίτσι Σ.)
- «Περηφάνεια γιατί ήταν κάτι πρωτόγνωρο. Χάρηκα πάρα πολύ γιατί όλοι κοιτούσαν το έργο μου και μου έλεγαν «μπράβο». Δεν έμεινα στο ότι έφτιαξα μια ζωγραφιά και απλά τη βάζουμε στο ντοσιέ και τελείωσε. Ένιωσα ότι έκανα για τη ζωγραφιά μου άλλο ένα βήμα παραπάνω». (κορίτσι Ε.)

Έκθεση έργου σε δημόσιο χώρο & φωτογράφιση

Αποτελέσματα

3. Συναισθηματική απόκριση από τη συμμετοχή σε κοινωνική δράση

➤ Μεικτά συναισθήματα (26,31%)

- «Στην αρχή ντρεπόμουν λίγο γιατί με κοιτούσαν τριγύρω οι άνθρωποι. Ύστερα ήρθε η γιαγιά μου και οι γείτονες... Μου έλεγαν ότι τους άρεσε και έτσι ήμουν περήφανη για το έργο μου» (κορίτσι Ο.).
- «Ντράπηκα λίγο, γιατί μπορεί να ήταν κάποιος που να το κορόιδευε. Αλλά μετά λέω (στον εαυτό μου) «εσύ έδωσες τα πάντα και δεν θα στενοχωρηθείς. Μπορεί να περάσει κάποιος που είναι στενοχωρημένος (να δει το έργο) και να του φτιάξει τη μέρα». (κορίτσι Μ.)
- «Στην αρχή αισθάνθηκα λίγο ντροπιασμένος γιατί νόμιζα πως ήταν χάλια και θα με κορόιδευαν οι άλλοι που περνούσαν. Είμαι ενθουσιασμένος από τη φωτογράφιση... Δεν είχα ξανακάνει κάτι τέτοιο ποτέ όλα αυτά τα χρόνια που πήγα στο σχολείο». (αγόρι Δ.)
- «Ήθελα να ρωτήσω μια κυρία που περνούσε για να δω τη γνώμη από κάποιον που δεν ξέρει από ζωγραφική, αλλά δεν την πρόλαβα. Δεν περνούσαν πολλοί άνθρωποι, οπότε δεν ντρεπόμουν και τόσο. Ε, δεν κάνουμε καθημερινά κάτι τέτοιο, να βγάζουμε φωτογραφίες το έργο που έχουμε ζωγραφίσει». (κορίτσι Ν.)
- «Στην αρχή ντράπηκα πολύ. Δεν ήθελα να το τοποθετήσω εγώ. Άλλα η μαμά είπε πως πρέπει να το τοποθετήσουμε. Η μαμά μου είχε εφημερία ήμουν μαζί της και είχα πολύ χρόνο, και πήγα κάποια στιγμή... Και κατά τη φωτογράφιση αισθανόμουν αμήχανα, αλλά τελικά τα κατάφερα πιστεύω». (αγόρι Σ.)

Αποτελέσματα

3. Συναισθηματική απόκριση από τη συμμετοχή σε κοινωνική δράση

Θετικά συναισθήματα από τη διαδικασία φωτογράφισης του έργου

- «Η διαδικασία της φωτογράφισης ήταν διασκεδαστική.... Προσπαθούσα να βρω την καλή γωνία λήψης». (κορίτσι Ν.)
- «Η διαδικασία της φωτογράφισης ήταν πρωτόγνωρη, αλλά όμορφη. Ήταν ωραία.. Να ψάξω το σωστό σημείο, να το βγάλω φωτογραφία. Ναι, μου άρεσε». (κορίτσι Μαρίνα)
- «Πολύ ωραία, γιατί πήγαινα λίγο πιο κοντά, λίγο πιο πίσω για να δω πώς ήταν πιο ωραίο». (κορίτσι Ξ.)
- «Ήταν λίγο δύσκολη διαδικασία στην αρχή... δεν έβγαιναν τέλειες οι φωτογραφίες. Πάντως την ευχαριστήθηκα αυτή την ώρα που ήμουν εκεί». (κορίτσι Ο.)
- «Δεν μου βγήκε καλή η φωτογραφία. Μ' άρεσε που θα έχουμε φωτογραφίες από τα έργα όλων των παιδιών και θα μου μείνει η ανάμνηση. Ήταν μια πολύ ξεχωριστή εμπειρία». (αγόρι Α.)

Συζήτηση

1. Επικοινωνία ιδεών μέσω των υλικών ως οπτικών μεταφορών

Συσχέτιση του υλικού κατασκευής της μάσκας με ιδέα-μήνυμα του έργου

Υποδεικνύεται ότι το σύνολο των μαθητών/τριών:

- Εργάστηκαν με τον τρόπο που οι σύγχρονοι καλλιτέχνες ερευνούν, σκέφτονται και αποκρίνονται στις επιδράσεις που δέχονται εκ του ιστορικο-κοινωνικού πλαισίου που διαβιούν (Sullivan, 2005) σχολιάζοντας κοινωνικά ζητήματα και επικοινωνώντας μηνύματα (Jeffers, 2002).
- Αντελήφθησαν και αξιοποίησαν τα υλικά ή τα σχήματα επί του υλικού ως οπτικές μεταφορές, ιχνηλατώντας τις διασυνδέσεις τους με αφαιρετικές ιδέες και στοχαζόμενοι/ες επί των νοημάτων (Efland, 2002, 2004).
- Ανέπτυξαν δεξιότητες χαρτογράφησης οπτικών μεταφορών μέσω της συστηματικής μελέτης της μεταφοράς σε έργα τέχνης (Fakidou, 2011).

Συζήτηση

2. Συμμετοχή σε κοινωνική δράση μέσω έκθεσης του έργου τους

Δράση σε δημόσιο χώρο

- Οι κατηγορίες δημόσιων χώρων αντιστοιχούν στις κατηγορίες του νοητικού χάρτη των ατόμων περί της χωρικής διευσθέτησης του περιβάλλοντος της πόλης (τοπόσημα, περιοχές, όρια, διαδρομές, κόμβοι) (Lynch, 1960, παράθεμα στο Efland, 2022: 124). Οι μαθητές/τριες επέλεξαν τοπόσημα (πανεπιστήμιο, πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη, νοσοκομείο, γήπεδο, κολυμβητήριο), περιοχές (γειτονιά-πάρκο γειτονιάς), όρια (ακρογιαλιά, ποτάμι), διαδρομές (οδοί, πεζόδρομοι).
- Υποδεικνύεται ότι συντριπτική πλειονότητα των μαθητών/τριών βάσει του νοητικού χάρτη της πόλης επέλεξαν χώρους που είχαν τη δυνατότητα να επισκεφτούν είτε κατά μόνους (π.χ. οδοί ή πάρκο γειτονιάς πλησίον της κατοικίας) ή με συνοδεία γονέων (π.χ. πανεπιστήμιο) ή/και επειδή συσχετίζονταν με την ιδέα-αξία που επικοινωνούσε η μάσκα του έργου τους (π.χ. γνώσεις->βιβλιοθήκη, φάρμακα-> νοσοκομείο, άθληση-> κολυμβητήριο).
- Υποδεικνύεται ότι η εμπειρία ενδυνάμωσε τους μαθητές/τριες προσδίδοντάς τους φωνή για την επικοινωνία των ιδεών τους και μια νέα αίσθηση της καλλιτεχνικής τους συμμετοχής στο κοινωνικό γίγνεσθαι (Darts, 2006).
- Επικοινωνήσαν την οπτική τους δήλωση επί του εξεταζόμενου ζητήματος (issue-orientated approach) (Weisman & Hanes, 2002:172) υποδεικνύοντας τη δυνατότητα συμμετοχής μαθητών/τριών δημοτικής εκπαίδευσης σε τέτοιου είδους κοινωνικές δράσεις εντός του αστικού περιβάλλοντος.

Συζήτηση

2. Συμμετοχή σε κοινωνική δράση μέσω έκθεσης του έργου τους

Δράση σε ιδιωτικό χώρο (οικία)

- Μια μαθήτρια σημασιοδότησε τον οικιακό χώρο ως ουσιαστικό στοιχείο νοηματοδότησης του έργου της (η οικία ως κλουβί περιορισμού της ελευθερίας), γεγονός που καθιστούσε τη δημόσια έκθεση καταστρατήγηση του μηνύματος του έργου (όπως δήλωσε). Υποδεικνύεται ότι η μεταφορική σκέψη της μαθήτριας χαρακτηριζόταν από υψηλή σύλληψη οπτικών μεταφορών τόσο στο επίπεδο των υλικών της μάσκας για την αναπαράσταση της ιδέας, όσο και στην έκθεση του έργου στον χώρο.
- Δυο μαθήτριες απέφυγαν τη δημόσια έκθεση του έργου τους φωτογραφίζοντας το έργο τους από τη βεράντα του διαμερίσματος, αλλά το φόντο της φωτογραφίας και στις δυο περιπτώσεις (νοσοκομείο, ποτάμι) ήταν κατάλληλο για το μήνυμα που επικοινωνούσε το έργο τους. Πιθανώς, η επιλογή τους καθορίστηκε από το συναισθηματικό φορτίο που θεωρούσαν ότι θα βίωναν από τη δημόσια έκθεση του εαυτού στο κοινό (όπως φάνηκε από τις απαντήσεις άλλων μαθητών/τριών στη συνέντευξη).

Συζήτηση

3. Συναισθηματική απόκριση στην κοινωνική δράση (έκθεση και φωτογράφιση του έργου σε δημόσιο χώρο)

Η εμπειρία ήταν θετική είτε από την αρχή ως το τέλος της διαδικασίας (συντριπτική πλειονότητα), είτε υπήρξε διαδοχική μετάβαση από την αμηχανία της αρχής στα θετικά συναισθήματα κατά τη διάρκεια και το τέλος της δράσης.

Υποδεικνύεται ότι η εμπειρία συμμετοχής μαθητών/τριών δημοτικής εκπαίδευσης σε τέτοιου είδους δράσεις βιώνεται κυρίως θετικά. Αλλά δεν βιώνεται το ίδιο από όλους/όλες, διότι μπορεί να παρουσιαστεί μεταβολή από την αρχή ως το τέλος της διαδικασίας έκθεσης στο κοινό.

Η συναισθηματική απόκριση μπορεί να επηρεαστεί από την ανησυχία για τις αντιδράσεις του κοινού είτε για τη δράση ή για τη δεξιοτεχνία του έργου. Όμως στο τέλος αφήνει θετικό αποτύπωμα (Darts, 2006) υποδεικνύοντας τη σημασία συμμετοχής των μαθητών/τριών δημοτικής εκπαίδευσης σε τέτοιες δράσεις.

Συμπεράσματα

1. Οι μαθητές/τριες μέσω οπτικών μεταφορών που δημιούργησαν βάσει της επιλογής των υλικών ή/και των σχεδίων κόσμησης της μάσκας προστασίας κατά του κορωνοϊού που κατασκεύασαν ως μέρος του εικαστικού τους έργου (προσωπογραφία ανθρώπου με μάσκα) υπέδειξαν μεταφορική σκέψη.

Συνέλαβαν ποικίλες ιδέες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες τους εστιάζοντας κυρίως στα μέτρα προστασίας κατά της πανδημίας.

Οι ιδέες-τα μηνύματα του έργου τους συμπεριελάμβαναν υποδείξεις για την ανάγκη προστασίας από τον ιό, την επίδραση της μάσκας στο θυμικό και στην «αορατότητα» του προσώπου, την επίδραση των περιοριστικών μέτρων κυκλοφορίας στην επαφή μας με τη φύση, αξίες (η σημασία της γνώσης, της άθλησης, της χειροτεχνίας), οικολογικά μηνύματα.

=> Συνεπώς, η ενασχόληση των μαθητών/τριών δημοτικής εκπαίδευσης με κοινωνικά ζητήματα συνεισφέρει στην ενσυνείδητη δημιουργία ποικίλων οπτικών μεταφορών και στον στοχασμό επί των νοημάτων τους (Efland, 2002, 2004).

Συμπεράσματα

2. Οι χώροι κοινωνικής δράσης που επέλεξε η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών/τριων αφορούσαν σε δημόσιους χώρους του αστικού περιβάλλοντος (τοπόσημα, περιοχές, όρια, διαδρομές) βάσει της δυνατότητας ή να τους επισκεφτούν κατά μόνας ή με τη συνοδεία γονέων ή/και λόγω της συσχέτισης του επιλεγμένου χώρου με το μήνυμα που επικοινωνούσε το έργο τους.

Υποδεικνύεται ότι απέκτησαν φωνή για να επικοινωνήσουν (έστω χαμηλόφωνα) στην τοπική κοινότητα τις ιδέες και τα μηνύματά τους.

Εξαίρεση αποτέλεσαν οι τρεις περιπτώσεις που εξέθεσαν το έργο τους σε οικιακό περιβάλλον υποδεικνύοντας την αμηχανία τους για συμμετοχή σε κοινωνική δράση.

=> Συνεπώς, η έκθεση και φωτογράφιση του έργου τους σε δημόσιους χώρους συνεισφέρει στην ενεργοποίηση των μαθητών/τριών δημοτικής εκπαίδευσης στο γίνεσθαι της τοπικής κοινότητας.

Συμπεράσματα

3. Η συναισθηματική απόκριση κατά τη κοινωνική δράση ήταν θετική στη συντριπτική πλειονότητα των μαθητών/τριών.

Η μεταβολή από την αμηχανία στην αρχή ως στη χαρά και ικανοποίηση στο τέλος (μερικών μαθητών/τριών) υποδεικνύει την ανάγκη σταδιακής εμπλοκής των μαθητών/τριών σε τέτοιες δράσεις βάσει της ετοιμότητά τους να εκτεθούν στο κοινό.

=> Συνεπώς, η κοινωνική δράση (έκθεση και φωτογράφιση του έργου τους σε δημόσιους χώρους) αποβαίνει θετική εμπειρία για μαθητές/τριες δημοτικής εκπαίδευσης

Αντί επιλόγου

«Πρωταρχικό έργο της Εικαστικής Εκπαίδευσης είναι
όχι η προετοιμασία καταναλωτών πολιτισμού,
αλλά δημιουργών πολιτισμού
πέρα από τα επιφαινόμενα και τα κατακτημένα»

(Marshall, 2002:279)

Βιβλιογραφία (ενδεικτική)

- Duncum, P. (Ed.) (2006). *Visual Culture in the Art Class: Case Studies*. Reston, VA: National Art Education Association.
- Efland, A. D. (2002). *Art and cognition*. New York & London: Teachers College, Columbia University.
- Efland, A. D. (2004). Art Education as imaginative cognition. In E. W. Eisner, & M. D. Day (Eds), *Handbook of research and policy in art education*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Eisner, E. (2002). *The Arts and the creation of mind*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Gaudelius, Y., & Speirs, P. (Eds.). (2002). *Contemporary issues in art education*. Mahwah, NJ: Pearson Education Inc.
- Fakidou, A. (2011). *The metaphors in picture and language: the integration of poetry and visual arts for the development of creativity to students of primary education*. In Proceedings of OMEP European Conference, Perspectives of Creativity and Learning in Early Childhood, Nicosia, Cyprus, 6-8 May 2011 (pp.100-111). Nicosia: Cypriot Committee of OMEP.
- Freedman, K. (2003). *Teaching visual culture*. New York & London: Teachers College Columbia University.
- Parsons, M. (2007). Art and metaphor, body and mind. In L. Bresler (Ed.), *International handbook of research in arts education* (pp. 543-542). Dordrecht: Springer.
- Sullivan, G. (2005). *Art practice and research: Inquiry in the Visual Arts*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Φακίδου, Α. (2022). Κοινωνικά θέματα στην Εικαστική Εκπαίδευση: διδάσκοντας Εικαστικά με θέμα την πανδημία Covid19. Στο Ε. Κανταρτζή, Θ. Φουργκατσιώτης (Επιμ.), *Πρακτικά 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου: Εκπαίδευση και Πολιτισμός στον 21ο αιώνα, Δ' τόμος* (σσ. 422-429). Αθήνα: Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ.